

LESBRIEF VERTAALWEDSTRIJD

17 november 2016 - 24 januari 2017

NE
DER
LAND

VER
TAALT

HOW DO YOU
SAY THAT NOW
IN DUTCH?

Inleiding voor de docent

Vertalen is een vak, een kunst en een wetenschap

Vertalers ontsluiten cultureel erfgoed uit andere landen en stellen lezers in de gelegenheid kennis te nemen van werken uit de wereldliteratuur die zonder vertaling een gesloten boek zouden zijn gebleven. Om het belang van vertalen en vertalers te onderstrepen, organiseert Verstegen & Stigter de landelijke vertaalmanifestatie **Nederland Vertaalt**.

Vertaalwedstrijd

Nederland Vertaalt draait om een landelijke vertaalwedstrijd in samenwerking met NRC, met als belangrijk onderdeel een vertaalopgave voor scholieren. Doel van deze scholierenprijsvraag: jongeren laten kennismaken met vertalen. Want vertalen is zowel leerzaam als (vooral ook) erg leuk. Het puzzelen met taal en het plezier van het vinden van goede oplossingen gaan samen met het besef van de grote rijkdom van taal. Door intensief met een tekst om te gaan, vergroten de leerlingen spelenderwijs hun woordenschat en oefenen zij hun lees- en schrijfvaardigheid. De creativiteit wordt uitgedaagd en door te vertalen stuiten de scholieren op eigen(aardig)heden van talen die min of meer vanzelf leiden tot nadenken en met elkaar van gedachten wisselen over betekenis en cultuurverschillen. Op **18 november 2016** publiceert **NRC** vijf vertaalopgaven in NRC Handelsblad, Next en op de website. De vertaalopgaven zijn ook te vinden op www.nederlandvertaalt.nl. Vertalingen kunnen tot 24 januari 2017 worden ingezonden via de website www.nederlandvertaalt.nl. Deelname aan de vertaalwedstrijd is **gratis**.

Grote Vertaaldag

Op **zaterdag 13 mei 2017** vindt in Utrecht de **Grote Vertaaldag** plaats, waar inzendingen van de vertaalwedstrijd worden besproken in werkgroepen die onder leiding staan van de vijf jury's die de inzendingen hebben beoordeeld. De jury van de scholierenprijsvraag nomineert vijf vertalingen. De winnaar wordt bekendgemaakt op de Grote Vertaaldag. Alle genomineerden krijgen in april bericht over hun nominatie en ontvangen vrijkaarten voor de Vertaaldag op 13 mei.

Nederland Vertaalt wordt mede mogelijk gemaakt door NRC, Prins Bernhard Cultuurfonds en K.F. Hein Fonds

Lesbrief voor de leerlingen



De vertaalprijsvraag bestaat uit **twee opdrachten**. De eerste opdracht moet worden uitgevoerd om in aanmerking te komen voor een nominatie. De tweede opdracht is facultatief.

- * **Opdracht 1** (verplicht). Vertaal **All Along The Watchtower** van Bob Dylan (Nobelprijswinnaar voor de literatuur 2016) in het Nederlands.
- * **Opdracht 2** (facultatief) schrijf zelf een **vierde couplet** in het Nederlands.

In deze lesbrief behandelen we een deel van de tekst van Dylan. De volledige songtekst/vertaalopgave is te vinden op www.nederlandvertaalt.nl. Via deze website kun je ook je vertaling inzenden.

Bij elke songtekst kom je vertaalproblemen tegen die te maken hebben met vorm en inhoud. Deze lesbrief is gericht op precies deze twee aspecten.

Denk aan de volgende punten:

- Het is een songtekst; die moet je dus kunnen zingen! Maak er een goed lopende vertaling van en waar het origineel rijmt, moet de vertaling ook rijmen.
- Elke song vertelt een verhaal, elke vertaling moet ook een verhaal vertellen. Het kan een ander verhaal zijn, maar je vertaling moet wel een logische eenheid vormen.
- Het extra couplet is in feite een schrijfoopdracht, maar je moet terdege rekening houden met de eisen hierboven.

Om te beginnen enkele tips

Vijf gouden tips van Bindervoet & Henkes (de vertalers van onder meer alle songteksten van The Beatles en Bob Dylan).

- Tip 1** Je vertaalt een liedje dat gezongen wordt op een melodie die al bestaat. Zing daarom altijd mee met wat je vertaalt. Zoek waar de klemtonen liggen op de maat van de muziek. Ga mee met de *flow* van het ritme. Alleen dan merk je of het past. Je mag natuurlijk wel eens smokkelen, afhankelijk van het lied en/of de artiest, maar het mooiste is als jouw vertaling precies meeloopt met het origineel.
- Tip 2** Waar moet je beginnen met vertalen? Vaak bedenkt je plotseling de vertaling voor een woord, of voor een regel of de titel, wanneer je die maar lang genoeg in je hoofd hebt laten rondgaan. En als je die ingang eenmaal hebt, als je die deur hebt ontdekt, kun je de rest van het gebouw eromheen optrekken. Gewoon op niks af beginnen, is veel moeilijker, hoewel een klankvertaling of een parodie ook heel mooi kan worden. Vergeet niet dat de muziek al veel van het emotionele werk opknapt: de muziek bepaalt voor een belangrijk deel de stemming en geeft lading aan de tekst. Daar liggen kansen voor de vertaler om er iets anders mee te doen. Grijp die.
- Tip 3** Wees niet bang om het fout te doen. En wees vooral niet te voorzichtig! Vergeet niet dat je altijd de muziek hebt die het gevoel van de woorden ondersteunt. Soms is een liedtekst nu eenmaal banaler en normaler dan je altijd dacht toen je hem in de oorspronkelijke taal hoorde. Of juist ábnormaler. In het Nederlands komt alles vier keer zo hard aan. Liedjes bevatten ook vaak rare dingen, dingen die niet kloppen. En als je vertaalt, kun je je best vreemde dingen permitteren. Het blijft nooit hetzelfde en het wordt altijd wat anders. Profiteer daarvan.
- Tip 4** Houd in het oog wat juist dit liedje bijzonder maakt. Zoek de reden waarom het geschreven is zoals het geschreven is. Wat is de kern van het verhaal?

Tip 5 Begin niet met het schrijven van het extra couplet. Als je geconcentreerd hebt nagedacht over de vertalingen, komen er vanzelf ideeën op over een vervolg, en er blijven altijd wel woorden die je graag in je vertaling had willen stoppen achter op de werkvloer. Gebruik die!



Verdere algemene tips

Tip 6 Bekijk de volgende clips op **youtube!**

De studioversie van de de elpee vind je niet op YouTube. Wel een aantal andere versies:

Een live-versie uit Woodstock 1994, typisch gezongen: <https://www.youtube.com/watch?v=TYJN79ePvhl>

De backingtrack van de elpee-versie, handig om mee te zingen:

<https://www.youtube.com/watch?v=aRw3lqICJPc>

Een interessante uitleg over het nummer: <https://www.youtube.com/watch?v=ln6gCrGeZfA>

En natuurlijk deze versie van Jimi Hendrix, door wie het nummer pas echt klassiek is geworden:

https://www.youtube.com/watch?v=TLV4_xaYynY

Zing hardop mee met het origineel!

Tip 7 Print de tekst uit en onderstreep de lettergrepen die beklemtoond zijn.

Tip 8 Er zijn verschillende vertaalhulpmiddelen die je kunt gebruiken:

- een woordenboek (synoniemenwoordenboek, rijmwoordenboek);
- een internetwoordenboek, ook voor rijm (rijmwoordenboek.net) en synoniemen (synoniemen.net);
- je medeleerlingen of je leraar of lerares;

Maak vooral gebruik van dit soort vertaalhulpmiddelen, maar gebruik altijd je eigen verstand, en vooral: je eigen creativiteit en originaliteit.

Oefening

- * Vertaal de **titel** van de song met behulp van **Google Translate**.
Wat gebeurt er?
- * Doe nu hetzelfde met **babelfish.com**. Wat gebeurt daar? Zijn het goeie vertalingen?

Waarschuwing

Op internet zijn heel veel **slechte** kant-en-klaar-vertalingen van songteksten te vinden. Bijvoorbeeld op: <http://songteksten.net/translation/887/78085/jimi-hendrix/all-along-the-watchtower.html>

Kijk er voor de grap eens naar en zoek de **vele fouten!**

Het heeft geen zin om zo'n internetvertaling te kopiëren en in te zenden voor deze prijsvraag.

Vertaalprogramma's als translate.google.nl en www.vertalen.nu/zinnen/ laten vooral zien hoe het **niet** moet, en waarom vertalen altijd (denken wij tenminste) mensenwerk zal blijven.

- * We richten nu de aandacht op de **beginregels** van de songtekst. Je vindt hieronder aanwijzingen, aandachtspunten en vragen bij de opdrachten.

Fragment

Het begin van **All Along The Watchtower**

- A 'There must be some way out of here,' said the joker to the thief
- B 'There's too much confusion, I can't get no relief
- C 'Businessmen, they drink my wine, plowmen dig my earth
- D 'None of them along the line know what any of it is worth'

Opdracht A – Waar gaat het eigenlijk over?

- 1 Wie zijn die *joker* en die *thief*? Waarom wil de *joker* weg? En waarvandaan? Het is een vrij onheilspellend nummer, met een beladen sfeer en tegelijk heel sober.
- 2 De *joker* voelt zich niet thuis. 'Tegenwoordig weet iedereen van alles de prijs, maar van niets de waarde', zei Oscar Wilde. En Lucebert zei: 'Alles van waarde is weerloos.' Zou dat ermee te maken hebben?
- 3 Wat is de wachttorens uit de titel, denk je? Toen Bob Dylan de liedjes schreef van de elpee *John Wesley Harding*, waar dit ook op staat, lag de bijbel opengeslagen in zijn werkkamer. Lees uit het Oude Testament nu eens Jesaja, hoofdstuk 21, vers 1 t/m 10. Wat valt je op?
- 4 Kun je in de tekst van Dylan nog andere – mogelijk – bijbelse verwijzingen vinden?
- 5 Schrijf wat woorden op uit Jesaja die je bij de vertaling kunt gebruiken, of bij het schrijven van het extra couplet. Altijd meegenomen!
- 6 Probeer nog wat andere liedjes te vinden waar ook over de ondergang van Babylon of Babel wordt gezongen. Waar staat Babel of Bablyon voor, denk je?

Opdracht B – Vertaal het eerste couplet

Dat kan op verschillende manieren.

- 1 Je kunt bijvoorbeeld een 'klankvertaling' maken. Een voorbeeld van een **klankvertaling** van 'We can work it out' is: 'Weekend wordt het koud.' Een klankvertaling van de titel van dit nummer, 'All Along The Watchtower', zou kunnen zijn: 'Volle long je rot sjouwen.' Een klankvertaling maken is een goede manier om in de *flow* van het nummer te komen en, wie weet, kun je nog wat van je absurde en spontane verzinsels gebruiken in je uiteindelijke vertaling (of in het extra couplet dat je straks gaat schrijven). Let op: nadenken is hierbij ten strengste verboden! Het moet het eerste 'mama-appelsapwoord' zijn dat bij je opkomt.
Je ziet dat de regels altijd in tweeën verdeeld zijn, dat het twee boogjes zijn: het is bijna een vraag- en antwoordspel. Zorg dat ook bij je klankvertaling (én in je uiteindelijke vertaling), de regels op een natuurlijke manier in tweeën uiteen vallen.
Een klankvertaling wijkt altijd af van de betekenis van de oorspronkelijke tekst, omdat je zoekt naar klankovereenkomsten, niet naar een vertaling van de woorden.
- 2 Als je de tekst echt naar de betekenis van het origineel wilt vertalen, houd dan de volgende punten in gedachten:
 - Zet niet alleen streepjes op de beklemtoonde lettergrepen, maar kijk ook waar gerijmd en gebinnenrijmd wordt.
 - Blijf altijd je lettergrepen tellen, maar nog belangrijker: zorg dat in jouw Nederlandse vertaling de klemtonen op dezelfde plek komen te liggen als in het Engelse origineel.
 - Probeer de tekst niet uit te leggen, maar echt te vertalen. Zorg dat de vertaling ook een nieuw lied is.

Wees concreet. Raadselachtig mag ook.

En je kunt ook een omgekeerde vertaling maken, of het verhaal een heel andere inhoud geven, door bijvoorbeeld te parodiëren. Zolang het maar loopt en goed zingbaar is. En in het geval van een parodie: grappig, alsjeblieft!



Opdracht C – Schrijf zelf een nieuw couplet

- 1 Probeer na te gaan wat het lied jou zelf zegt. Vertel het in je eigen woorden na.
- 2 Maak een woordwolk van de woorden die je denkt dat met het thema te maken hebben, ook met behulp van de woorden uit Jesaja.
- 3 Verzin twee nieuwe figuren die op kunnen treden en laat die wat tegen elkaar zeggen.
- 4 Zijn dat die twee *riders* die aan het *approachen* zijn misschien?

Enkele aanwijzingen en aandachtspunten bij het schrijven van je eigen couplet

- Zorg dat de sfeer van je eigen couplet in de sfeer blijft van je vertaling.
- Je kunt een extra couplet maken als de eerste tweemaal vier regels, of iets maken wat tussen een couplet en een refrein inhangt, zoals de laatste vier regels. Je zou door kunnen gaan op de *riders* en op het gesprek tussen de *joker* en de *thief*.
- Of de hele actie verplaatsen naar het hier en nu bijvoorbeeld, en iets heel anders doen. Zorg er in elk geval wel voor dat je je houdt aan aanwijzing één: de sfeer, én aan de vorm: dus de lettergrepen en het rijm.

Tot besluit

Dit is nog maar het begin van je vertaling. De songtekst bevat meer regels. Zie voor de volledige vertaalopgave de website www.nederlandvertaalt.nl.

Veel succes en plezier!

Let op: de uiterste inzenddatum is **24 januari 2017!**